

INTELEKTUĀLAIS, RŪPNIECISKAIS UN KOMERCIĀLAIS ĪPAŠUMS

Intelektuālais īpašums ir ekskluzīvu tiesību kopums, kas piešķirts intelektuālās jaunrades darbiem. Intelektuālais īpašums ietver divu veidu tiesības: rūpnieciskais īpašums, kas ietver izgudrojumus (patentus), preču zīmes, rūpnieciskos dizainparaugus un ģeogrāfiskās izcelsmes norādes, un autortiesības, kas attiecas uz literāriem un mākslas darbiem. Kopš Līguma par Eiropas Savienības darbību stāšanās spēkā 2009. gadā Eiropas Savienībai ir skaidri noteiktas pilnvaras intelektuālā īpašuma tiesību jomā (118. pants).

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 114. un 118. pants.

MĒRĶI

Lai gan intelektuālā īpašuma tiesības (IĪT) regulē dažādi dalībvalstu tiesību akti, tās ir ietvertas arī ES tiesību aktos. LESD 118. pantā ir noteikts, ka, veidojot iekšējo tirgu un nodrošinot tā darbību, Parlaments un Padome, rīkojoties saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru, nosaka pasākumus ES intelektuālā īpašuma tiesību izveidei, lai nodrošinātu vienotu IĪT aizsardzību visā ES, un centralizētas atļauju piešķiršanas, koordinācijas un uzraudzības kārtības izveidei visā ES. Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādes mērķis šajā jomā galvenokārt ir saskaņot dažus konkrētus IĪT aspektus, izstrādājot vienotu Eiropas sistēmu, kā tas tika darīts ES preču zīmes un dizainparauga gadījumā un kā tas notiks attiecībā uz patentiem. [Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma birojs \(EUIPO\)](#) ir atbildīgs par ES preču zīmes un dizainparauga pārvaldību.

SASNIEGUMI

A. Tiesību aktu saskaņošana

1. Preču zīmes, paraugi un modeļi

ES preču zīmju tiesiskā regulējuma pamatā ir četru pakāpju preču zīmju reģistrācijas sistēma, kura pastāv līdzās **valstu preču zīmju sistēmām, kas ir saskaņotas** ar Preču zīmju direktīvu (Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 22. oktobra [Direktīva 2008/95/EK](#), ar ko tuvina dalībvalstu tiesību aktus attiecībā uz preču zīmēm). Papildus valsts pieejai preču zīmju aizsardzības jomā Eiropas Savienībā var īstenot **Beniluksa pieeju**, 1994. gadā ieviestās **ES preču zīmes** iespēju un **starptautisko pieeju**. Ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 16. decembra [Regulu \(ES\) 2015/2424](#), ar

ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 207/2009 un Komisijas Regulu (EK) Nr. 2868/95, ar ko īsteno Padomes Regulu (EK) Nr. 40/94 par Kopienas preču zīmi, un atceļ Komisijas Regulu (EK) Nr. 2869/95 par maksām, kas jāmaksā *EU/PO*, tiek vienkāršoti valstu un ES tiesību akti preču zīmju jomā un preču zīmju reģistrācija ES tiek padarīta lētāka, ātrāka, uzticamāka un paredzamāka, tādējādi palielinot juridisko noteiktību turētājiem.

1998. gada 13. oktobra [Direktīva 98/71/EK](#) tuvina dalībvalstu tiesību aktus attiecībā uz dizainparaugu tiesisko aizsardzību. Ar (grozīto) Padomes 2001. gada 12. decembra [Regulu \(EK\) Nr. 6/2002](#) tika izveidota Kopienas sistēma dizainparaugu aizsardzībai. Padomes 2006. gada 18. decembra [Lēmums 2006/954/EK](#) un Padomes 2006. gada 18. decembra [Regula \(EK\) Nr. 1891/2006](#) sasaista ES dizainparaugu reģistrācijas sistēmu ar starptautisko Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (*WIPO*) rūpniecisko dizainparaugu reģistrācijas sistēmu.

2. Autortiesības un blakustiesības

Autortiesības nodrošina, ka autori, komponisti, mākslinieki, filmu veidotāji un citas radošas personas saņem maksājumus un ka viņu darbi tiek aizsargāti. Digitālās tehnoloģijas ir būtiski mainījušas radošā satura veidošanas, izplatīšanas un piekļuves veidus.

a. Autortiesības

2001. gada 22. maija [Direktīva 2001/29/EK](#) par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā pielāgoja tiesību aktus autortiesību un blakustiesību jomā tehnoloģiju attīstībai, taču tā vairs netiek līdzī laikmeta tempam ārkārtīgi straujo pārmaiņu dēļ, kas ir notikušas digitālajā vidē, **piemēram, pārmaiņu dēļ televīzijas un radio programmu izplatīšanā un piekļuvē tām, jo 49 % Eiropas interneta lietotāju Eiropas Savienībā piekļūst mūzikai, audiovizuālajam saturam un spēlēm tiešsaistē (*Eurostat aplēse*)**. Tāpēc patērētājiem, autoriem un uzņēmumiem ir nepieciešami visā ES saskaņoti tiesību akti autortiesību jomā.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 17. aprīļa [Direktīvā \(ES\) 2019/790](#) par autortiesībām digitālajā vienotajā tirgū ir paredzētas papildu autortiesības preses izdevējiem un taisnīga atlīdzība par autortiesību aizsargātu saturu. Līdz šim tiešsaistes platformām nebija juridiskas atbildības par autortiesību aizsargāta satura izmantošanu un augšupielādēšanu to tīmekļa vietnēs. Jaunās prasības neietekmēs ar autortiesībām aizsargātu darbu augšupielādi nekomerciāliem mērķiem tiešsaistes enciklopēdijās, piemēram, Vikipēdijā.

2019. gada 17. aprīļa [CabSat Direktīvas](#) ES/2019/789 mērķis ir palielināt Eiropas patērētājiem tiešsaistē pieejamo televīzijas un radio programmu skaitu. Lietotāji arvien biežāk sagaida, ka jebkurā brīdī un no jebkuras vietas varēs piekļūt televīzijas un radio saturam. Tāpēc raidorganizācijas arvien vairāk piedāvā tiešsaistes pakalpojumus papildus to tradicionālajām pārraidēm. Ar minēto direktīvu ievieš izcelsmes valsts (*COO*) principu, lai atvieglotu tiesību licencēšanu dažām programmām, ko raidorganizācijas piedāvā savās tiešsaistes platformās (piemēram, vienlaicīgas raidīšanas un arhīvtelevīzijas pakalpojumus). Raidorganizācijām būs jāiegūst autortiesību atļaujas savā ES uzņēmējdarbības valstī (t. i., izcelsmes valstī),

lai veidotu radio programmas, TV ziņu un aktuālo notikumu programmas un pilnībā finansētu pašu produkciju, kas pieejama tiešsaistē visās ES valstīs.

2017. gada 13. septembra [Direktīva 2017/1564](#) par dažiem atļautiem noteikumiem darbiem un citiem tiesību objektiem, ko aizsargā autortiesības un blakustiesības, par labu personām, kas ir neredzīgas, ar redzes traucējumiem vai ar citu iespiedtekstu lasīšanas invaliditāti, atvieglo piekļuvi grāmatām un citiem drukātiem materiāliem piemērotā formātā un to apriti iekšējā tirgū.

2017. gada 14. jūnija [Regulas \(ES\) 2017/1128](#) par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnesamību iekšējā tirgū mērķis ir nodrošināt, ka patērētāji, kas pērk vai abonē filmas, sporta pārraides, mūziku, e-grāmatas un spēles, var tiem piekļūt, atrodoties citās ES dalībvalstīs.

b. Autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņi

Šīs tiesības ir aizsargātas visas **autora/radītāja dzīves laikā un 70 gadus pēc viņa nāves**. [Direktīva 2011/77/ES](#), ar ko groza Direktīvu 2006/116/EK par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņiem, pagarināja skaņu ierakstu izpildītāju autortiesību aizsardzības termiņu no 50 līdz 70 gadiem pēc ierakstīšanas un attiecībā uz mūzikas autoriem, piemēram, komponistiem un tekstu autoriem, līdz 70 gadiem pēc autora nāves. 70 gadu termiņš ir kļuvis par starptautisku standartu, ar ko aizsargā skaņu ierakstus. Pašlaik 64 valstīs visā pasaulē skaņu ieraksti tiek aizsargāti 70 gadus vai ilgāk.

c. Datorprogrammas un datubāzes

[Direktīva 91/250/EEK](#) liek dalībvalstīm **datorprogrammas aizsargāt** ar autortiesībām kā literārus darbus Bernes konvencijas par literāro un mākslas darbu aizsardzību izpratnē. To kodificēja ar Eiropas Parlamenta un Padomes [Direktīvu 2009/24/EK](#). [Direktīvā 96/9/EK](#) ir paredzēta **datubāzu tiesiskā aizsardzība**, par datubāzi uzskatot **“neatkarīgu darbu, datu vai citu materiālu individuāli elektroniski vai citādi pieejamu krājumu, kas sakārtots sistemātiski vai metodiski”**. Direktīva paredz, ka datubāzes aizsargā gan ar autortiesībām, kas attiecas uz jaunrades darbu, gan ar *sui generis* tiesībām, kas attiecas uz (naudas līdzekļu, cilvēkresursu, pūliņu un enerģijas) ieguldījumu, kurš veikts, iegūstot, pārbaudot vai atspoguļojot datubāzes saturu.

d. Autortiesību aģentūras

Lai izplatītu šādu aizsargātu saturu un saistītos pakalpojumus, ir jāiegūst licence no dažādiem autortiesību un blakustiesību subjektiem. Tiesību subjekti uztic savas tiesības **autortiesību aģentūrai**, kas to vārdā pārvalda minētās tiesības. Ja vien kolektīvā pārvaldījuma organizācija nav objektīvi pamatojusi iemeslus pārvaldījuma noraidīšanai, tai ir pienākums pārvaldīt šīs tiesības. Tiesību subjekti drīkst savu tiesību pārvaldījumu uzticēt neatkarīgām pārvaldījuma vienībām. Tās ir komerciālas vienības, kas atšķiras no mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, tostarp tāpēc, ka nepieder tiesību subjektiem un tiesību subjekti tās nekontrolē. Eiropas Parlaments un Padome 2014. gada 26. februārī pieņēma [Direktīvu 2014/26/ES](#) par autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārvaldījumu un muzikālo darbu tiesību lietošanai tiešsaistē daudzteritoriālo licencēšanu iekšējā tirgū, ar ko nosaka prasības, kas piemērojamas mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām,

lai nodrošinātu augstus vadības, finansiālās pārvaldības, pārredzamības un ziņošanas standartus. Šīs direktīvas mērķis ir nodrošināt, ka tiesību subjekti var lemt par savu tiesību pārvaldību, un uzlabot kolektīvā pārvaldījuma organizāciju darbību ar ES mēroga standartu starpniecību.

Dalībvalstīm ir jānodrošina, lai kolektīvā pārvaldījuma organizācijas darbotos to tiesību subjektu labākajās interesēs, kuru intereses tās pārstāv, un lai tās neuzliktu tiem nekādas saistības, kas nav objektīvi nepieciešamas tiesību subjektu tiesību un interešu aizsardzībai vai minēto tiesību efektīvam pārvaldījumam.

3. Patenti

Patents ir īpašumtiesības, kas var tikt piešķirts jebkurai tehniskam izgudrojumam ar noteikumu, ka tas ir jauns, ietver jaunrades aspektu un varētu tikt rūpnieciski izmantojams. Patents dod īpašniekam tiesības nepieļaut izgudrojuma ražošanu, izmantošanu vai tirdzniecību bez atļaujas. Patenti mudina uzņēmumus veikt nepieciešamās investīcijas inovācijās un stimulēt privātpersonas un uzņēmumus veltīt līdzekļus pētniecībai un izstrādei. Eiropā tehniskos izgudrojumus var aizsargāt vai nu ar valstu patentiem, ko izsniegušas kompetentās valsts iestādes, vai arī ar Eiropas patentiem, ko centralizēti izsniedz [Eiropas Patentu birojs \(EPB\)](#). EPB ir Eiropas Patentu organizācijas, kurā pašlaik darbojas 38 valstis, izpildstruktūra. ES pati nav minētās organizācijas dalībniece.

Pēc gadiem ilgām dalībvalstu diskusijām Parlaments un Padome 2012. gadā pieņēma juridisko pamatu vienota spēka Eiropas patentam (vienotais patents). Starptautisks nolīgums starp dalībvalstīm tādējādi izveido vienotu un specializētu patentu jurisdikciju.

Eiropas Savienības Tiesa apstiprināja patenta tiesību aktu kopumu 2015. gada 5. maija spriedumā lietās C-146/13 un C-147/13, kas pavēra iespēju ieviest [patiesu Eiropas patentu](#). Iepriekšējā kārtība pastāvēs līdzās jaunajai sistēmai, līdz tiks dibināta [Vienotā patentu tiesa \(VPT\)](#).

Tiklīdz EPB piešķirs vienoto patentu, tas nodrošinās vienotu aizsardzību, kas vienlīdz attieksies uz visām valstīm, kuras tajā līdzdarbojas. Uzņēmumiem būs iespēja aizsargāt savus izgudrojumus visās ES dalībvalstīs ar vienu vienoto patentu. Tie arī varēs apstrīdēt un aizsargāt vienotos patentus vienotā tiesvedībā ar VPT starpniecību. Tika ierosināts, ka tā mītnes vietas būs Londonā, Minhenē un Parīzē. Tas racionalizēs sistēmu un ļaus ietaupīt tulkošanas izmaksas. Tomēr pēc Apvienotās Karalistes 2016. gada jūnija referenduma par izstāšanos no ES rodas nopietnas šaubas attiecībā uz to, vai trešā valsts var būt Vienotās patentu tiesas izveides nolīguma (VPTIN) līgumslēdzēja valsts. Turklāt VPTIN teksta pašreizējā redakcijā ir skaidri noteikts, ka ir jāievēro ES tiesību pārākuma princips (VPTIN 20. pants) un ka Eiropas Savienības Tiesas (EST) lēmumi ir saistoši VPT un tādēļ tie attiecas arī uz Apvienoto Karalisti.

4. Komerccnoslēpumi

Prakse padarīt informāciju konfidenciālu pastāv gadsimtiem ilgi. Juridiskie instrumenti komerccnoslēpumu aizsardzībai neatkarīgi no tā, vai tie ir vai nav daļa no IĪT, pastāv daudzās valstīs. Konfidencialai informācijai piešķirto aizsardzības līmeni nevar salīdzināt ar citiem intelektuālā īpašuma tiesību līdzekļiem, piemēram, patentiem, autortiesībām un preču zīmēm. Komerccnoslēpumu aizsardzība dalībvalstīs atšķiras

vairāk nekā aizsardzība citās IĪT jomās, kā arī atšķiras izvēlētās pieejas. Pastāv jaukts tiesiskais regulējums, taču kopš 2016. gada ir spēkā ES tiesiskais regulējums, proti, Eiropas Parlamenta un Padomes [Direktīva \(ES\) 2016/943](#) par zinātnības un darījumdarbības neizpaužamas informācijas (komercnoslēpumu) aizsardzību pret nelikumīgu iegūšanu, izmantošanu un izpaušanu.

5. Viltotības apkarošana

Saskaņā ar aplēsēm viltotu un pirātisku preču imports ES ir apmēram 85 miljardi EUR (līdz 5 % no kopējā importa). Tirdzniecība ar pirātiskām precēm visā pasaulē veido 2,5 % no tirdzniecības apjoma un sasniedz 338 miljardus EUR, kas rada būtisku kaitējumu tiesību subjektiem, valstu pārvaldei un ekonomikai.

Tā kā atšķirības starp dalībvalstu sodu sistēmām par viltotību un pirātismu apgrūtina šo pārkāpumu efektīvu apkarošanu, Parlaments un Padome kā pirmo pasākumu pieņēma [Direktīvu 2004/48/EK](#) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Tās mērķis ir pastiprināt cīņu pret pirātismu un viltotību, tuvinot dalībvalstu likumdošanas sistēmas, lai nodrošinātu augstu, līdzvērtīgu un viendabīgu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līmeni iekšējā tirgū, un tā paredz saskaņā ar civilajām un administratīvajām tiesībām veikt pasākumus un procedūras un sniegt kompensāciju. [Regula \(ES\) Nr. 608/2013](#) par muitas darbu IĪT piemērošanas jomā paredz procesuālos noteikumus muitas iestādēm, lai īstenotu intelektuālā īpašuma tiesības attiecībā uz precēm, kas pakļautas muitas uzraudzībai vai muitas pārbaudēm.

B. Tiesību “izsmelšanas” teorija

1. Definīcija

Saskaņā ar šo teoriju dalībvalsts tiesību aktu aizsargātu rūpniecisko vai komerciālo īpašumtiesību īpašnieks nevar uz šīm tiesībām atsaukties, lai liegtu “tādu preču ieviešanu un tirdzniecību, kas ir laistas citas dalībvalstīs tirgū”. Tas attiecas uz visām rūpnieciskā īpašuma nozarēm.

2. Robežas

ES tiesību izsmelšanas teorija neattiecas uz viltotu preču tirdzniecību vai ārpus Eiropas Ekonomikas zonas tirgotām precēm (6. pants Līgumā par intelektuālā īpašuma tiesību komercaspektiem (*TRIPS*)). EST 1999. gadā pieņēma spriedumu lietā *Sebago Inc.* un *Ancienne Maison Dubois & Fils SA* pret *GB-Unic SA* (C-173/98), saskaņā ar kuru dalībvalstis vairs nedrīkst paredzēt savos tiesību aktos preču zīmju tiesību izsmelšanu attiecībā uz precēm, kas laistas tirgū trešās valstīs.

3. Svarīgākie tiesību akti šajā jomā

- Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra [Direktīva 2006/115/EK](#) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā;
- Padomes 1993. gada 27. septembra [Direktīva 93/83/EEK](#) par dažu noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un blakustiesībām, kas piemērojamas satelītu apraidei un kabeļu retranslācijai;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. septembra [Direktīva 2001/84/EK](#) par tālākpārdošanas tiesībām par labu mākslas oriģināldarba autoram.

C. Jaunākā Eiropas Savienības Tiesas (EST) judikatūra

EST 2012. gadā SAS lietā ([C-406/10](#)) apstiprināja, ka saskaņā ar Direktīvu 91/250/EEK autortiesības aizsargā tikai pašu datorprogrammu izpausmes un ka idejas un principus, kas ir programmēšanas loģikas, algoritmu un valodas pamatā, minētā direktīva neizsargā (sprieduma 32. punkts). Tā uzsvēra, ka nedz datorprogrammas funkcionalitāte, nedz programmēšanas valoda un datņu formāts, kas izmantots kādā datorprogrammā, lai lietotu dažas tās funkcijas, nav šīs programmas izpausmes forma un šajā ziņā nav aizsargāti ar datorprogrammu autortiesībām Direktīvas 91/250/EEK 1. panta 2. punkta nozīmē (39. punkts).

Spriedumā lietā [C-160/15](#) (*GS Media BV pret Sanoma Media Netherlands BV*) Tiesa pasludināja, ka hipersaites publicēšana tīmekļa vietnē uz darbiem, kas aizsargāti ar autortiesībām un publicēti bez autora piekrišanas citā tīmekļa vietnē, nav "izziņošana sabiedrībai", ja personas, kura publicē šo saiti, mērķis nav peļņas gūšana un šī persona rīkojas, neesot informēta, ka šie darbi ir publicēti nelikumīgi.

Tiesa 2016. gada 15. septembra spriedumā lietā [C-484/14](#) uzskatīja, ka *Wi-Fi* tīkla darīšana pieejama plašai sabiedrībai bez maksas, lai pievērstu potenciālo klientu uzmanību precēm un pakalpojumiem veikalā, saskaņā ar direktīvu ir uzskatāma par "informācijas sabiedrības pakalpojumu", un apstiprināja, ka, ievērojot konkrētus nosacījumus, pakalpojumu sniedzēju, kas nodrošina piekļuvi komunikāciju tīklam, nevar saukt pie atbildības. Līdz ar to autortiesību īpašniekiem nav tiesību pieprasīt kompensāciju, pamatojoties uz to, ka tīklu izmantoja trešās personas, lai pārkāptu viņa tiesības. Interneta pieslēguma nodrošināšana, izmantojot paroli, garantē līdzsvaru starp, no vienas puses, intelektuālā īpašuma tiesību turētājiem un, no otras puses, darījumdarbības brīvību piekļuves sniedzējiem un informācijas brīvību tīkla lietotājiem.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Intelektuālais īpašums rada pievienoto vērtību Eiropas uzņēmumiem un ekonomikai. Tā vienotā aizsardzība un ievērošanas nodrošināšana veicina inovāciju un ekonomikas izaugsmi. Tāpēc Parlaments ir apņēmis censties saskaņot IĪT, izveidojot vienotu Eiropas sistēmu paralēli valstu sistēmām, kā tas tika darīts ES preču zīmes un dizainparauga un Eiropas vienotā patenta gadījumā.

Vairākās rezolūcijās par IĪT, jo īpaši par datubāzu, biotehnoloģisko izgudrojumu un autortiesību tiesisko aizsardzību, Parlaments ir atbalstījis šādu tiesību pakāpenisku saskaņošanu. Turklāt Parlaments arī iebilda pret patentu piemērošanu cilvēka ķermeņa daļām. Parlaments 2014. gada 27. februārī pieņēma rezolūciju par nodevām par kopēšanu privātām vajadzībām (tiesības privātām vajadzībām kopēt likumīgi iegādātu saturu), jo tehnikas progresa dēļ digitāla kopēšana privātām vajadzībām ir kļuvusi ekonomiski īpaši būtiska. Parlaments ir arī ļoti aktīvi palīdzējis izstrādāt Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (*WIPO*) līgumu [par izņēmumiem autortiesībās attiecībā uz vājredzīgiem cilvēkiem](#) (Marrākešas līgums).

Veicot sagatavošanās darbu attiecībā uz ES autortiesību noteikumu pārskatīšanu (sk. A.2.a), Parlaments 2018. gada septembrī pieņēma ziņojumu, kurā iekļauti vairāki svarīgi ieteikumi par visiem jautājumiem, kas šobrīd ir aktuāli. Visā likumdošanas procesā sabiedrībā notika karstas diskusijas, kuru centrā bija direktīvas projekta par

autortiesībām digitālajā vienotajā tirgū 11. un 13. pants. Šīs diskusijas kulminācija bija Parlamenta balsojums, kurā tika atbalstīti centieni ieviest jaunas tiesības plašsaziņas līdzekļu izdevējiem gūt peļņu no satura konkrētās lielās ziņu platformās un jaunas tiesības, kas atvieglo autortiesību pārkāpumu atklāšanu internetā. Lai gan radošās nozares bija gandarītas, tehnoloģiju uzņēmumu pārstāvji šos priekšlikumus nosodīja. Visbeidzot, Parlamenta balsojums vēlreiz noteica toni sarunām ar Padomi un direktīvas galīgajai pieņemšanai 2019. gada 17. aprīlī.

Udo Bux
05/2019

